

Ginta Pērle-Sīle

doktora grāda pretendente filoloģijā, Latvijas Universitāte;
Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts
PhD candidate in humanities, University of Latvia;
Institute of Literature, Folklore and Art, University of Latvia
E-pasts / e-mail: ginta.perle@lulfmi.lv

DOI: 10.35539/LTNC.2023.0053.03

Materiāla atlases principi vācbaltiešu publicētajos tautasdziesmu krājumos 19. gadsimta pirmajā pusē

Material Selection Principles in the Folk Song Collections Published by Baltic Germans in the First Half of the 19th Century

Atslēgvārdi:

tautasdziesmu vākšanas vēsture,
apgaismība,
kristīgā ticība,
tradicionālā kultūra

Keywords:

history of folk songs collections,
Enlightenment,
Christianity,
traditional culture

Raksts sagatavots ar Eiropas Sociālā fonda projekta "LU doktorantūras kapacitātes stiprināšana jaunā doktorantūras modeļa ietvarā" (Nr. 8.2.2.0/20/I/006) atbalstu.

Kopsavilkums

Folkloras teksti, topot pierakstīti un publicēti, zaudē savu saistību ar performanci, ar mutvārdu izpildījuma kontekstu. Vienlaikus tie kļūst par liecību vācēja, kārtotāja, publicētāja, lasītāja skatu uz vācamo materiālu. Raksta centrā ir vācbaltiešu savāktie un izdotie pirmie latviešu tautasdziesmu krājumi: Rūjienas mācītāja Gustava Bergmaņa (*Bergmann*, 1749–1814) no dažādu mācītāju iesūtījumiem kompilētie “Pirmais latviešu epigrammu krājums” un “Otrais latviešu epigrammu un gudrību krājums”, kā arī Palsmanes un Aumeisteru mācītāja Frīdriha Daniela Vāra (*Wahr*, 1749–1827) savāktais “Palcmariēšu dziesmu krājums”. Izmantojot salīdzinājumu ar “Latvju dainām”, noteikta minētajos krājumos iekļauto tautasdziesmu iespējamā piederība atsevišķām latviešu tradīcijām un godiem. Analizējot un salīdzinot publicēto vienību īpatsvaru gan savstarpēji starp krājumiem, gan arī ar “Latvju dainām”, iespējams gūt ieskatu krājumu tapšanas stratēģijās un vākšanas apstākļos. Krājumos iespējams rast koloniālo stereotipu un sava laikmeta atziņu atbalsis gan par to, kāds ir latviešu dziesmu repertuārs, gan arī saskatīt liecības par mācītāju iesaisti draudzes dzīvē, t. i., latviešu praktizētajās tradīcijās un sadzīvē.

Summary

Folklore texts, when they are documented and published, lose their connection to performance and to the context of oral presentation. At the same time, they become a testimony to the collector's, compiler's, publisher's and reader's view on the material. The focus of this article is on the first collections of Latvian folk songs gathered and published by the Baltic Germans: *The First Collection of Latvian Epigrams* and *The Second Collection of Latvian Epigrams and Wisdoms*, compiled by Gustav Bergmann (1749–1814), the pastor of Rūjiena, from the data sent in by various pastors, as well as the *Collection of Songs of the Inhabitants of Palzmar*, compiled by Friedrich Daniel Wahr (1749–1827), the pastor of Palsmane and Aumeisteri. In order to determine the possible relation of these folk songs to specific Latvian traditions and festivities, these collections were compared with the authoritative publications of *Latvju dainas* (Latvian Dainas) by Krišjānis Barons. By analyzing and comparing the proportion of published units both between the first two collections and with the *Latvju dainas*, it is possible to gain an insight into the strategies and conditions whereby the former were compiled. These collections also echo colonial stereotypes and contemporary insights about the repertoire of Latvian songs, as well as testify about the involvement of pastors in parish life, i.e. in the traditions and everyday life practised by Latvians at that time.

Līdzīgi kā daudzās citās latviešu kultūras un zinātnes jomās, arī tautas tradīciju dokumentēšana sākusies svešautiešu, visbiežāk vācbaltiešu rokām. Pierakstītās ieražas, ticējumi, tautasdziesmas ļauj spriest par dažādu žanru folkloras pastāvēšanu konkrētā laikā un telpā, ļauj izsekot dažādu tautas priekšstatu, vērtību, prakšu izmaiņām. Vienlaikus gan folkloras pieraksti, gan arī to publicētie krājumi skatāmi saistībā ar konkrēta laikmeta idejām, literārajām tradīcijām, attieksmēm un stereotipiem, jeb, precīzāk, tie kalpo par teicēja – pierakstītāja – publicētāja attiecību liecību. Iezīmējot problēmu somu folklorista Pertti Antonena vārdiem: “Arhīvu materiāli vai jebkādi citi līdzīgi etnogrāfiskie materiāli nekad neļauj caurskatīt kultūras kontekstus, no kuriem tie iegūti. Tie nākamajām paaudzēm var nodrošināt šķietami pamatotu agrāko laiku tradicionālās dzīves attēlojumu, bet atveida uzticamība vienmēr ir atkarīga no interpretācijas un pilnvarām (*authorisations*), ko realizē arhīvs un muzejs savā institucionālajā darbībā.” (Anttonen 2005: 53)

Pirmos latviešu tautasdziesmu krājumus to izdevējs Rūjienas mācītājs Gustavs Bergmanis raksturo šādi: “Dažas dzejiskas paliekas, kas ir uzglabājušās mutiskas tradīcijas ceļā, es esmu sakrājis, pirms tās galīgi izmirst vai aiziet bojā.” (Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte 1807: 3, tulk. no Bērziņš 2007: 138) Tādējādi tās uzskatāmas par kolekcijām, izlasēm, ar kuru starpniecību, pirmkārt, tautasdziesmas pārnestas no mutvārdu formas uz drukātu, plašākai, ar tradīciju tieši nesaistītai auditorijai pieejamu formu. Otrkārt, tautasdziesmas nokļūst no latviešiem kā tradīcijas praktizētājiem pie svešautiešiem jeb uztvērējiem, vērotājiem, ne dalībniekiem praktizētājiem. Še rodas pētnieciskais jautājums: kādu “attēlu” iegūstam, krājumu tapšanas konteksta rekonstrukcijā izmantojot ietvertu dziesmu tekstus?

Pirmo tautasdziesmu krājumu tapšanas konteksts

Lai gan izdoti 19. gs. pirmajā desmitgadē, pirmo latviešu tautasdziesmu krājumu materiālu vākšanas laiks aptver arī 18. gs. pēdējās desmitgades. Šis ir laiks, kad latviešu kultūrvēstures attīstība saistīta ar Rietumeiropā aktuālajām apgaismības un romantisma idejām, kas pielāgotas Baltijas situācijai. Laiks, kad politiskā, ekonomiskā un arī kultūras rīcībspēja ir vācbaltiešu rokās, tā ļaujot runāt par asimetrisku kultūru mijiedarbību un koloniālā naratīva, attieksmju klātbūtni (Daija 2013; Grudule 2018; 2019; 2020). Izsekojot pirmo latviešu tautasdziesmu krājumu tapšanai, tomēr jāmin arī institucionālo faktoru jeb mācītāju un baznīcas interešu un latviešu tradicionālās kultūras attiecības. Tās skatāmas politiskās

un administratīvās sistēmas kontekstā, kas aizsākās ar krusta kariem Baltijas reģionā 12.–13. gs. Ilgajā kristietības izplatīšanās laikā pagāniskās un kristīgās ierāžas savstarpēji konkurējušas, ietekmējušas un dažviet – saplūdušas (Strods 1970; Jensens 2019; Misāns 2019), tādējādi ļaujot runāt par hibrīdiem kultūras fenomeniem un iezīmējot kultūru “satikšanās vietas”¹. Vienlaikus sastapšanās ar reāliem faktiem, situācijām veicinājušas stereotipu un nepareizu interpretāciju samazināšanos (Loomba 2005: 74–75).

1807. gadā publicēts “Pirmais latviešu epigrammu krājums” (*Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte*), 1808. gadā – “Otrais latviešu epigrammu un gudrību krājums” (*Zweite Sammlung Lettischer Sinn- oder Stegreifs Gedichte*). Abu krājumu ievadā izdevējs Rūjienas mācītājs Gustavs Bergmanis (*Bergmann*, 1749–1814) norāda, ka tās ir kompilācijas no dažādu iesūtītāju materiāliem². Krājumos ievietoti pirmajā 238, bet otrajā 249³ tautasdziesmu, ziņģu, kā arī citi dzejas teksti. Plašāki pētījumi par šo krājumu tapšanu un iesūtītājiem atrodami literatūrzinātnieka Luda Bērziņa (Bērziņš 2007: 77–145), vēsturnieka Arveda Švābes (Švābe 1958: 165–196), kultūr- vēsturnieku Beatas Paškevičas (Paškeviča 2017: 307–320) un Andreja Johansona (Johansons 1975) pētījumos.

Atsevišķi skatāms ir trešais, arī Bergmaņa šajā pašā laikā⁴ izdots krājums “Palcmariešu dziesmu krājums”. Atšķirību iezīmē tas, ka, pirmkārt, tā savācējs un iesūtītājs ir viens – Palsmanes un Aumeisteru mācītājs Frīdrihs Daniels Vārs (*Wahr*,

---

1 Ar to saprotot telpu, kur “satiekas un cīnās” (*clash and grapple*) divas atšķirīgas kultūras, bieži būdamas izteikti asimetriskās attiecībās (dominējošā un pakļautā) (Pratt 2008: 137; Loomba 2005: 68–69; Plath 2011: 173–190).

2 “Pirmajā latviešu epigrammu krājumā” iekļauta daļa no tautasdziesmām un dzejas latviešu valodā, kas savulaik nosūtītas vācu filozofam Johanam Gotfrīdam Herderam (*Herder*, 1744–1803), kā arī Rubenes mācītāja Kristofa Hardera (*Harder*, 1747–1818) (dziesmas no Rubenes un Valmieras) un Dzērbenes mācītāja Karla Johana Grāsa (*Grass*, 1720–1796) un arī paša Gustava Bergmaņa vākumi, kas papildināti ar norakstiem no Gotharda Frīdriha Stendera darba “Latviešu gramatika” (*Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte* 1807: 4). Savukārt darbā “Otrais latviešu epigrammu un gudrību krājums” iekļauti jau iepriekš minētā Kristofa Hardera, Palsmanes mācītāja Frīdriha Daniela Vāra, Rāta fon Keslera (*Kessler*, ?–?) Rencēnos (iespējams, īstais vācējs ir Burtņieku un Rencēnu mācītājs Johans Heinrihs Guleke (*Guleke*, 1742–1816)), Limbažu mācītāja Johana Karla for Šrēdera (*Schroeder*, *Schröder*, 1771–1840), revizora Eitnera (*Eutner*, ?–?) (visticamāk, īstais vācējs – mācītājs Jakobs Vilhelms Zīlmanis (*Sielmann*, *Sielemann*, 1757–1808)) Dikļu materiāli, kā arī paša Gustava Bergmaņa vākumi Rūjienā un Ērgļos (*Zweite Sammlung Lettischer Sinn- oder Stegreifs Gedichte* 1808: 3–4).

3 Krājumā ievietotas arī 3 mīklas.

4 Krājuma beigās norādīts 1807. gada 23. septembris, datums, kad Bergmanis saņēmis sūtījumu, tāpēc dažkārt kļūdaini uzskatīts par izdošanas datumu. Spriežot pēc iesūtītāja un izdevēja sarakstes (LU AB R, 1131. fonds, 1177, 11–14), “Palcmariešu dziesmu krājums” iznācis ne agrāk kā 1808. gada vasarā.

1749–1827). Šajā krājumā iekļautas 413 latviešu tautasdziesmas, lielākoties klasiskās četrriņdes. Krājums un tā vācējs pētījumos lielākoties iekļauts margināli, piemēram, jau iepriekš minētajos Bērziņa un Švābes pētījumos par vācbaltiešu kultūras mantojumu, jo īpaši par vācu filozofa Johana Gotfrīda Herdera (*Herder*, 1744–1803) ideju ietekmi un Gustava Bergmaņa veikumu. Īsu biogrāfisku aprakstu par Vāra paveikto sniedzis teologs un vēsturnieks Haralds Biezais (Biezais 1961: 3–6), 1961. gadā Zviedrijā, Upsalā, pārzdodot “Palcmariešu dziesmu krājumu”. Par datu ziņā nepilnīgiem nākas atzīt 20. gs. 60. gados jurista Jura Grīnberga veiktos plašākos pētījumus par Palsmanes un Aumeisteru mācītāju Vāru (Grīnbergs 1961; 1967). Viņa pētījumi jomā tapuši, tikai atrodoties trimdā pēc II pasaules kara. Jādomā, ka Latvijas arhīvu un iepriekš veikto pētījumu nepieejamība vai ierobežotā pieejamība ir iemesls autora nepilnīgiem, dažkārt pat tendencioziem secinājumiem. Atsevišķus rakstus par Vāru sagatavojuši šī raksta autore sava doktora darba izstrādes procesā (Perle-Sīle [2024]; Pērle-Sīle 2021; 2018).

Latviešu tautasdziesmu krājumu izdošana ir saistāma ar Herdera ideju⁵ izplatīšanos, savukārt krājumu izdošanas pamudinātājs, jādomā, bijis skotu balāžu pētnieks Roberts Džeimisons (*Jamieson*, 1772–1844). Par to liecina, pirmkārt, Lielbritānijas arhīvos saglabātie Bergmaņa apkopotie un komentētie materiāli, kas adresēti Džeimisonam (Bērziņš 2007: 141–142; Birznieks 1992: 19–21). Otrkārt, Bergmaņa kompilētajos krājumos ievietotais garo dziesmu un variāciju daudzums vedina domāt par materiāla atlasī, kas līdzinās Džeimisona pētītājiem tēmām – līdzīgu motīvu meklēšanu balādēs un garākos dziedājumos, tā cenšoties atrast to pirmtekstu (Perle-Sīle [2024]).

Lai gan vairāki autori⁶ jau 17. un 18. gs. fiksējuši latviešu tautasdziesmu ritma, poētikas īpatnības, funkcijas u. c., tomēr vācbaltiešu literātu vidū 18./19. gs. mijā nav vienotas izpratnes, kā nošķirt to, ko mēs pazīstam kā klasisko tautasdziesmu, no aizgūtiem, folklorizētiem literāras cilmes tekstiem – ziņģēm (Vīksna 1995). To ilustrē arī Bergmaņa veidotās kompilācijas, kur atrodami gan klasisko tautasdziesmu teksti, gan ziņģes. Arī pats Rūjienas mācītājs vairākus šādus tekstus ir pierakstījis⁷, tos

---

5 Herdera ideja, ka “.. tautasdziesmas ir tautas arhīvs, tās tēvu zināšanu, un reliģiskās, mitoloģiskās un kosmogoniskās izpratnes krātuve, tās vēstures notikumu un dvēseles atveids” (Herder 1777: 329), uzskatāma par pagrieziena punktu attieksmē pret mutvārdu tradīcijas kā kultūras formas (pretstatā profesionālajai kultūrai) atzīšanu (Bula 2005: 14).

6 Piemēram, Johans Višmanis (*Wischmann*, ?–1705) sarakstīja latviešu dzejas apcerējumu “Nevācu opics” (Wischmann 1697); Gotharda Frīdriha Stendera (*Stender*, 1714–1796) darbā “Latviešu gramatika” (1761, 1763) atrodama nodaļa, kas veltīta latviešu dzejai (Stender 1761: 152–164) u. c.

7 Piemēram: “Nr. 7. Dvēselīte mīja, / Nāc pie manim droša; / Glabā manu naudas maku, / Redz ko es tev došu; / Kad es gulēt iešu / Tad es mutes došu! [...]” (Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte 1807: 6), tālāk krājumā arī Nr. 88 u. c.

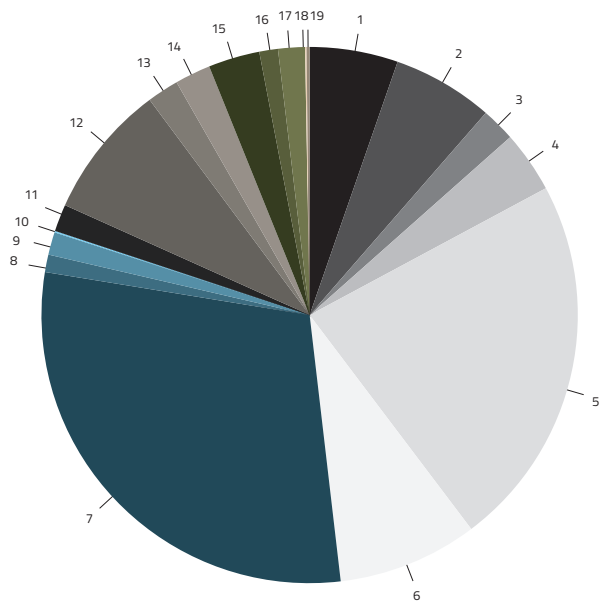
nešķirot no tautasdziesmām (t. i., neizprotot / nepamanot / ignorējot dziesmu atšķirību): "Divi simti trīsdesmit astoņus latviešu epigrammu jeb improvizācijas dzejoļus, ko latvieši paši ir dzejojuši Dievs zina kad un kādos laimīgos laikos, kas ar mutes tradīcijas palīdzību ir uzglabājušies un izplatījušies, es priekš viena gada nodevu dažiem saviem amata brāļiem." (Zweite Sammlung Lettischer Sinn- oder Stegreifs Gedichte 1808: III, tulkojums no Bērziņš 2007: 139) Iespējams, dažādu tekstu iekļaušanu ir ietekmējuši materiāla atlases mērķi un fokuss uz garākiem tekstiem. Tiklab iemesls var slēpties Bergmaņa centienos publicēt visu, kas pieejams, lai saglabātu ".. senās dziesmiņas [...], pirms tās galīgi izmirst vai iet bojā" (Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte 1807: 3). Vienlaikus tekstu cilmes kļūdaina piedēvēšana latviešiem jāskata kontekstā ar 18.–19. gs. izpratni par tautu un tās kultūru. Atsaucoties uz amerikāņu folklorista Alana Dandesa rakstīto, ar "tautu" saprata sabiedrības grupu, kas pārstāvēja zemākos slāņus (*stratus*) jeb tā saucamos *vulgus in populo* pretstatā augstākiem slāņiem jeb elitei. Tautu raksturoja civilizētības trūkums, barbarisms, izglītības un lasītprasmes trūkums (Dundes 1980: 2). Tas liek pieņemt, ka nelasošai/nerakstošai tautai nevar būt profesionāli radītas, literāras cilmes dziesmas; viss, ko tā dzied ārpus kristīgajām ceremonijām, ir tās pašas radīts. Šāds skats uz tautas mutvārdu tradīcijām ir viens no iemesliem, kādēļ abos Bergmaņa sastādītajos krājumos varam atrast arī aizgūtās ziņģes.

Metodoloģija

Pirmais visaptverošākais akadēmiskas ievirzes krājums, vēl joprojām par autoritatīvāko un precīzāko uzskatītais latviešu tautas dzejisko tradīciju dokumentējums ir Krišjāņa Barona apkopotās un sakārtotās "Latvju dainas". Arī šī izdevuma tapšanā ir piemērota dziesmu atlase, piemēram, neiekļaujot "jaunāku laiku" romances un garākas dziesmas, literāras ietekmes dzejojumus, viltojumus un kļūdaini pierakstītus tekstus u. c. (Bula 2000: 23; Arājs 1985: 138–162).

Barona izstrādātais kārtojums balstīts etnogrāfiskajā skatījumā, t. i., kas un kad dziesmu dzied (Arājs 1985: 169–170). Šajā sistēmā akumulēti visi latviešu tautasdziesmu pierakstījumi līdz 1913. gadam (Red. kol. 1979: VIII), tai skaitā arī teksti no pirmajiem vācbaltiešu izdotajiem krājumiem. Tādējādi "Latvju dainas" piedāvā sistēmu, kas ļauj gan identificēt pirmajos krājumos iekļauto dziesmu tematikas īpatnību, gan arī izvērtēt tos dzejas darbus, ko Barons nav iekļāvis "Latvju dainās" kā neatbilstošus latviešu tautas dzejošanas tradīcijai.

Svarīgi atzīmēt, ka Barons, kārtojot "Latvju dainas", izmantojis Kabiles mācītāja Georga Ludviga Frīdriha Bitnera (*Büttner*, 1805–1883) vākumu manuskriptu, izdevumu "Latviešu ļaužu dziesmas un ziņģes" (1844), kā arī valodnieka un etnogrāfa Augusta Johana Gotfrīda Bilenšteina (*Bielenstein*, 1826–1907) vākumu. (Latvju dainas, 5. sēj.

1 ■ Par dziesmām un dziedāšanu, 5,3 %	11 ■ Slimība, nāve, bēres, 1,6 %
2 ■ Bērnu dienas. Radības, krustības, audzināšana un mācība, 6,1 %	12 ■ Cilvēka darbība saimniecības ziņā, dažādi darba arodi, 8,1 %
3 ■ Ģimenes locekļi un viņu sadzīve, 2,0 %	13 ■ Plašāks sabiedriskais stāvoklis un ļaužu šķiras, 1,9 %
4 ■ Bāriņi, sērdieņi, 3,7 %	14 ■ Starptautiskais stāvoklis, tēvu zemes un valsts apsargāšana pret ārējiem ienaidniekiem, 2,2 %
5 ■ Jaunības, jaunekļu dzīves un līgsmas dabas cildināšana, 22,5 %	15 ■ Gada svētki un svinamas dienas, 3,1 %
6 ■ Precību dziesmas, 8,4 %	16 ■ Rotājas, ziņģes, garākas dziesmas, 1,1 %
7 ■ Kāzu dziesmas, 29,4 %	17 ■ Mītiskas dziesmas. Debess draudze. Dabas priekšmetu un dabas parādību personifikācija un dievināšana, 1,6 %
8 ■ Izprecētās meitas sakars ar tēva mājām, ar vecākiem, brāļiem, māsām, 1,1 %	18 ■ Ieražas un māņi, 0,1 %
9 ■ Laulātu ļaužu, vīra un sievas, sadzīve, 1,4 %	19 ■ Šīs un tas, 0,2 %
10 ■ Vecums, 0,1 %	

1. attēls. Izdevumā "Latvju dainas" iekļauto dziesmu funkcionāli tematiskais īpatsvars nodaļu šķērsgrizumā.

1915: 700). Abi latviešu kultūras entuziasti vākumos iekļāvuši jau iepriekš izdotos un savāktos materiālus (Büttner 1844; Draviņš [1943]: 44; Bērziņš 2007: 201–202, 215). Vienlaikus "Latvju dainās" lietoto avotu sarakstā atrodami gan abi Bergmaņa krājumi, gan arī "Palcmariešu dziesmu krājums" (Latvju dainas, 5. sēj. 1915: 701). Lai gan redzams, ka Barons ir centies vienas izcelsmes tautasdziesmas nedublēt, ir gadījumi, kad tas tomēr noticis. Tikai viens no piemēriem ir "Latvju dainās" atrodamā dziesma no Rencēniem LD 30372, kura pierakstīta divreiz – gan Bīlenšteina vākumā (avots 57b), gan kā ņemta no Bergmaņa "Otrā epigrammu krājuma" (avots 57d). Līdzīgi – Palsmanes dziesmas LD 281, LD 3140, LD 3304, LD 4468 u. c. "Latvju dainās" sastopamas kā Palsmanē pierakstītas ar avotu gan Bīlenšteina (avots 133a), gan Bitnera (avoti 133b un c) vākumā. Tādējādi kopējais unikālo, konkrētā vietā pierakstīto, dziesmu skaits "Latvju dainās" ir mazāks par dažādos pētījumos minētajiem 217 996 tekstiem.

Lai veiktu salīdzinājumu, katram iekļautajam tautas dzejas tekstam no Bergmaņa izdevumiem "Pirmais latviešu epigrammu krājums", "Otrais latviešu epigrammu un gudrību krājums", kā arī "Palcmariešu dziesmu krājums" tika atrasts⁸ atbilstošais numurs "Latvju dainās". Pēc tam dziesmas grupētas atbilstoši "Latvju dainu" nodaļām (tematisko īpatsvaru skat. 1. attēlā). Jāpiezīmē, ka lielākais dziesmu daudzums atrodams nodaļā "Cilvēka mūža ritums, ģimenes un radu sadzīve", kas aptver "Latvju dainu" 1.–3. sējumu (pirmās 5 grāmatas) jeb skaitliski aptuveni 76 %⁹ no kopējā krājuma apjoma. Te iekļautās tautasdziesmas ir saturiski un funkcionāli dažādas, ietverot gan sadzīvīsku saturu, gan arī godos un dažādos rituālos izpildītu repertuāru. Tādēļ tālāk šajā nodaļā iekļauto dziesmu tematiskā īpatsvara analizē izmantots detalizētāks dalījums apakšnodaļās, nodalot, piemēram, bērnu dienu, bāriņu, kāzu, bērnu u. tml. dziesmas.

legūto datu kopas apraksts

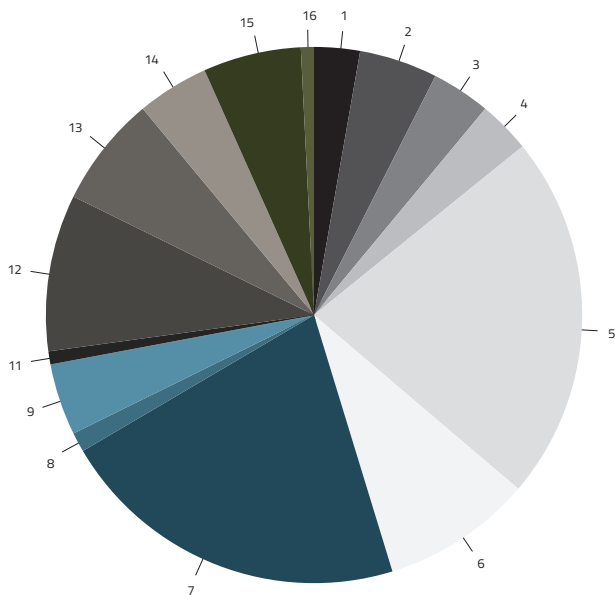
No Rūjienas mācītāja Bergmaņa kompilētā krājuma "Pirmais latviešu epigrammu krājums" Barons izdevumā "Latvju dainas" iekļāvis 222 dziesmas, nav iekļauti 16 teksti. No abiem Bergmaņa kompilētajiem krājumiem ārpus "Latvju dainām" palikušie teksti ir garākas ziņģes, lielākoties saistītas ar kroga vai romantisku attiecību kārtošanas tematiku, nereti sentimentālas izteiksmes, bez tautasdziesmām raksturīgās poētikas un semantiskajiem tēliem.

---

8 Vai neatrasts. Vairāk par dziesmu atlasī "Latvju dainu" izveidē skatīt folklorista Kārļa Arāja pētījumā (Arājs 1985).

9 Uz "Latvju dainu" ievadnodaļu "Par dziesmām un dziedāšanu" nav attiecināti pārējā krājumā izmantotie klasifikācijas principi, proti, izņemot šīs dziesmas no to vietas tradīcijā. Daļu dziesmu, kas attiecināma uz cilvēka mūža ritumu, Barons cenzūras un estētisku apsvērumu dēļ iekļāvis 6. sējumā "Nerātnās dziesmas" (Arājs 1985: 186; Perle-Sile [2024]: 8), tādēļ īpatsvars ir aptuvenš.

1	■ Par dziesmām un dziedāšanu, 2,8 %	11	■ Slimība, nāve, bēres, 0,8 %
2	■ Bērnu dienas. Radības, krustības, audzināšana un mācība, 4,7 %	12	■ Cilvēka darbība saimniecības ziņā, dažādi darba arodi, 9,4 %
3	■ Ģimenes locekļi un viņu sadzīve, 3,5 %	13	■ Plašāks sabiedriskais stāvoklis un ļaužu šķiras, 6,7 %
4	■ Bāriņi, sērdieņi, 3,1 %	14	■ Starptautiskais stāvoklis, tēvu zemes un valsts apsargāšana pret ārējiem ienaidniekiem 4,3 %
5	■ Jaunības, jaunekļu dzīves un līgsmas dabas cildināšana, 22 %	15	■ Gada svētki un svinamas dienas, 5,9 %
6	■ Precību dziesmas, 9,1 %	16	■ Mītiskas dziesmas. Debess draudze. Dabas priekšmetu un dabas parādību personifikācija un dievināšana, 0,8 %
7	■ Kāzu dziesmas, 21,3 %	17	■ Ieražas un māņi, 0 %
8	■ Izprecētās meitas sakars ar tēva mājām, ar vecākiem, brāļiem, māsām, 1,2 %	18	■ Šis un tas, 0 %
9	■ Laulātu ļaužu, vīra un sievas, sadzīve, 4,3 %		
10	■ Vecums, 0 %		

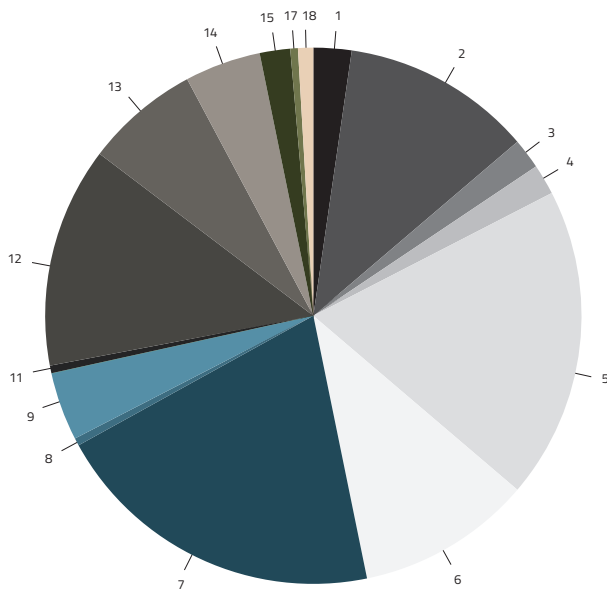
2. attēls. "Pirmajā latviešu epigrammu krājumā" iekļauto dziesmu funkcionāli tematiskais īpatsvars saskaņā ar "Latvju dainu" klasifikāciju.

Līdzīgi kā izdevumā "Latvju dainas" lielākā iekļauto tautasdziesmu daļa – teju $\frac{3}{4}$ – saistāma ar norisēm cilvēka mūžā. Kā redzams 2. attēlā, lielākoties nodaļas, kas attiecināmas uz cilvēka mūža ritumu, īpatsvarā būtiski neatšķiras no "Latvju dainām". Lielākais skaits dziesmu attiecināms uz precībām un kāzām, kā arī laiku īsi pirms šiem notikumiem – jauniešu sadzīvi.

Atšķirības vērojamas, analizējot šīs nodaļas detalizētāk. Jauniešu sadzīves apceres dziesmās atšķirības nav nozīmīgas. Savukārt precību dziesmās pāris dziesmu vien ir no "Latvju dainu" nodaļas "Atbalsis no senajiem laikiem", proti, par līgavas slepenu nolūkošanu un zagšanu, pārējās attiecināmas uz norunātu derību procesu. Atšķirīgs tematiskais īpatsvars ir arī dziesmām, kas attiecināmas uz kāzām. Lai gan skaitliski tikai nedaudz mazāk, $\frac{1}{4}$ pret $\frac{1}{3}$, Bergmaņa krājumā mazāk pārstāvētas kāzu viesu savstarpējās apdziedāšanās dziesmas, vairāk apdziedot līgavu un līgavaini. Otrs būtisks aspekts – iztrūkst dziesmu, kas attiecināmas uz mičošanu, dāvanu došanu, kā arī kāzu noslēgumu. Līdzīgi – lai gan dziesmas, kas attiecināmas uz nodaļu par bērnu dienām, Bergmaņa krājumā līdzīgā īpatsvarā kā "Latvju dainās", tomēr saturiski un funkcionāli mācītāja kompilācijā atrodam tikai pa vienai dziesmai no grūtniecības laika, zīdaiņa auklēšanas un krustabām. Turklāt jāpiezīmē, ka krusttabu dziesma saistāma ar kristīgās ticības ietekmi: "Nr. 20. Krusta tēvs, krusta māte, / Nesa mani pie krustiņa! / Gribēj' mani tēvs, māmiņa / Bez krustiņa audzināt." (Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte 1807: 12). Šo dziesmu īpatsvaru "kompensē" ucināmās un jādināmās dziesmas. Bergmaņa krājumā vairāk nekā "Latvju dainās" iekļautas dziesmas, kas saistītas ar dzīvi laulībā, savukārt mazāk ir ar dzīves noslēgumu saistīto dziesmu. Savuties no sešām gadskārtu svētkiem veltītajām dziesmām piecas attiecināmas uz Jāņiem un aplīgošanas tradīciju, turklāt aplīgojot muižnieku: "Nr. 6. Dievs dod mūsu kundziņam / Viļņot rudzus tīrumā." (Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte 1807: 6) Viena dziesma attiecināma uz Ziemassvētkiem, pārējā gadskārtu rituma dziesmu nav. Bergmaņa pirmajā krājumā nav arī t. s. nerāt-no dziesmu.

No Bergmaņa otrās kompilācijas "Otrais latviešu epigrammu un gudrību krājums" Barons "Latvju dainās" iekļāvis 227 tautasdziesmas, ārpusē atstājot 22 tekstus.

Līdzīgi kā pirmajā kompilācijā, lielākā daļa krājuma dziesmu ir saistīta ar cilvēka mūža ritumu, jo īpaši ģimenes dibināšanu. Lai gan jauniešu, precību un kāzu dziesmu īpatsvars būtiski neatšķiras no "Latvju dainām", analizējot dziesmu tematiski funkcionālo piederību, redzam atšķirības. No 44 kāzu dziesmām desmit attiecināmas uz dzirēm. Tās iesūtītas no Rencēniem. Turklāt no Rencēniem iesūtītas arī vairākas ziņģes, kas vēsta par uzdzīvi un krogu, bet kuras Barons "Latvju dainās" nav uzņēmis. Piemēram: "Es vien puisīts, / No svešas zemītes: / Es sēžu krogā, / Krogu galda galā: / Man ne bija naudiņas, / Ne viena vērdiņa. / Sēžu zirgu mīdams, / Līkoku saukdams. /

1	■ Par dziesmām un dziedāšanu, 2,3 %	11	■ Slimība, nāve, bēres, 0,5 %
2	■ Bērnu dienas. Radības, krustības, audzināšana un mācība, 11,5 %	12	■ Cilvēka darbība saimniecības ziņā, dažādi darba arodi, 13,3 %
3	■ Ģimenes locekļi un viņu sadzīve, 1,8 %	13	■ Plašāks sabiedriskais stāvoklis un ļaužu šķiras, 6,9 %
4	■ Bāriņi, sērdieņi, 1,8 %	14	■ Starptautiskais stāvoklis, tēvu zemes un valsts apsargāšana pret ārējiem ienaidniekiem 4,6 %
5	■ Jaunības, jaunekļu dzīves un līgsmas dabas cildināšana, 18,8 %	15	■ Gada svētki un svinamas dienas, 1,8 %
6	■ Precību dziesmas, 10,6 %	16	■ Rotājas, ziņģes, garākas dziesmas, 0 %
7	■ Kāzu dziesmas, 20,2 %	17	■ Mītiskas dziesmas. Debess draudze. Dabas priekšmetu un dabas parādību personifikācija un dievināšana, 0,5 %
8	■ Izprecētās meitas sakars ar tēva mājām, ar vecākiem, brāļiem, māsām, 0,5 %	18	■ Ieražas un māņi, 0,9 %
9	■ Laulātu ļaužu, vīra un sievas, sadzīve, 4,1 %	19	■ Šīs un tas, 0 %
10	■ Vecums, 0 %		

3. attēls. "Otrajā latviešu epigrammu un gudrību krājumā" iekļauto dziesmu funkcionāli tematiskais īpatsvars saskaņā ar "Latvju dainu" klasifikāciju.

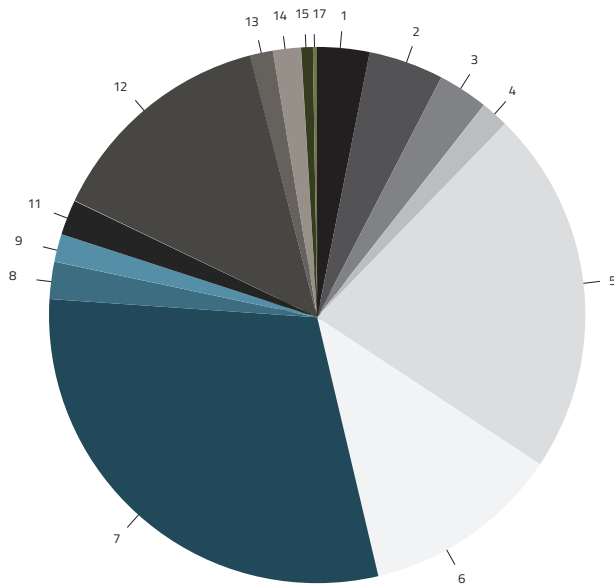
Vai Diev', vai Dieviņ, / Jau rīt es mirīš' / Kur jus mani racīsiet, / Šādu krogu dzērāju? / Rokāt man krogā, / Kroga galda galā [..].” (Zweite Sammlung Lettischer Sinn- oder Stegreifs Gedichte 1808: 48–49) Būtiski piezīmēt, ka krājumā liela daļa šo dziesmu atrodama nodaļā “Dzērēju dziesmas”. Apdziedāšanās dziesmu kopējais īpatsvars šajā krājumā līdzīgs kā iepriekš, bet sadalījums atšķirīgs: puse no dziesmām attiecināma uz kāzu viesu savstarpējo dziesmu karu, otra puse – līgavas un līgavaiņa apdziedāšanu. Arī šajā krājumā iztrūkst mičošanas un dāvanu došanas dziesmu. Savukārt trīs teksti, ko Barons ievietojis nodaļā “Rauga novadu”, tiklab varētu būt izmantoti arī brīdī, kad panāksnieki ierodas līgavaiņa mājās un apdziedot peļ ieraudzīto. Piemēram: “Nr. 101. Tautiets, nelga, lielijās, / Pieci, seši sirmi zirgi; / Kad nogāju, tad atradu / Āžiem ecejojot.” (Zweite Sammlung Lettischer Sinn- oder Stegreifs Gedichte 1808: 38) Arī otrajā Bergmaņa kompilētajā krājumā iztrūkst dziesmu, kas attiecināmas uz dzemdību laiku, krustabām, savukārt vairumu no “Bērnu dziesmu” nodaļas veido dziesmas, kurās alegorijas un metaforas veidā rādītas sadzīves norises un kas no vienas puses saistāmas ar senākiem tautas priekšstatiem, kuri vēlāk izmantoti bērnu audzināšanā un mācībā¹⁰. Jāpiezīmē, ka deviņi no 25 ir garāki, visbiežāk – rotaļu teksti, kā “Kur tad tu nu biji?” (Nr. 27), “Es grib' vienu mici šūt” (Nr. 20), arī dziesmas no putnu kāzu cikla. Krājumā tikai viena dziesma no bērnu godiem, nav nerātno dziesmu. Nedaudz plašāka nekā “Latvju dainās” ir nodaļa, kas saistīta ar saimniecisko dzīvi – dažādiem arodiem –, savukārt tikai četras dziesmas ir no gadskārtu tradīciju cikla. Bergmaņa otrajā krājumā ievērojami lielāks īpatsvars ir nodaļai “Starp-tautiskais stāvoklis, tēvzemes un valsts apsargāšana”, no kuras lielākoties iekļauti teksti par došanos karā un karavīra gaitām, puse no tām ir garākas dziesmas.

No Vāra savāktā “Palcmariešu dziesmu krājuma” izdevumā “Latvju dainas” iekļautas 399, nav iekļautas 14 dziesmas. Jāpiezīmē, ka ārpus “Latvju dainām” palikušajām dziesmām atrodami identiski vai līdzīgi teksti citur Vidzemē. Šis skaidrojams ar to, ka Barona rīcībā nav bijis “Palcmariešu dziesmu krājuma”. Pirmkārt, lai gan tas minēts kopējā avotu sarakstā, tomēr tam nav sava atsevišķa avota numura kā Bergmaņa krājumiem. Otrkārt, salīdzinot tekstus, redzams, ka “Palcmariešu dziesmu krājuma” tekstu starpnieki nokļūšanai “Latvju dainās” bijuši Bitnera un Bīlenšteina vākumi, kas arī atbildīgi par konkrētu dziesmu iztrūkumu¹¹. Tā kā minētajām 14 “Latvju dainās” neiekļuvušajām Palsmanes dziesmām ir iespējams atrast vietu kopējā klasifikācijā, tās iekļautas šajā pētījumā.

---

10 Par šīm dziesmām vairāk skat. Greble 1956b; Rudzītis 1988.

11 Par šo 20. gs. 60. gados bijusi polemika starp Juri Grīnbergu un literatūrzinātnieku Jāni Rudzīti (1909–1970), kur pirmais pārmetis Baronam Vāra vākuma ignorēšanu (Rudzītis 1964). Dziesmu dublikātu dēļ dziesmu skaits, kuru izcelsme identificējama kā Vāra vākums, “Latvju dainās” norādīts lielāks – 575 (Latvju dainas III.1 1904: 613).

1 ■ Par dziesmām un dziedāšanu, 3,2 %	11 ■ Slimība, nāve, bēres, 2,2 %
2 ■ Bērnu dienas. Radības, krustības, audzināšana un mācība, 4,7 %	12 ■ Cilvēka darbība saimniecības ziņā, dažādi darba arodi, 14 %
3 ■ Ģimenes locekļi un viņu sadzīve, 2,9 %	13 ■ Plašāks sabiedriskais stāvoklis un ļaužu šķiras, 1,2 %
4 ■ Bāriņi, sērdieņi, 1,7 %	14 ■ Starptautiskais stāvoklis, tēvu zemes un valsts apsargāšana pret ārējiem ienaidniekiem, 1,7 %
5 ■ Jaunības, jaunekļu dzīves un līgsmas dabas cildināšana, 21,6 %	15 ■ Gada svētki un svinamas dienas, 0,7 %
6 ■ Precību dziesmas, 12 %	16 ■ Rotaļas, ziņģes, garākas dziesmas, 0 %
7 ■ Kāzu dziesmas, 30 %	17 ■ Mītiskas dziesmas. Debess draudze. Dabas priekšmetu un dabas parādību personifikācija un dievināšana, 0,2 %
8 ■ Izprecētās meitas sakars ar tēva mājām, ar vecākiem, brāļiem, māsām, 2 %	18 ■ Ieražas un māņi, 0 %
9 ■ Laulātu ļaužu, vīra un sievas, sadzīve, 1,7 %	19 ■ Šīs un tas, 0 %
10 ■ Vecums, 0 %	

4. attēls. "Palcmariēšu dziesmu krājumā" iekļauto dziesmu funkcionāli tematiskais īpatsvars saskaņā ar "Latvju dainu" klasifikāciju.

Grupējot "Palcmariešu dziesmu krājuma" tekstus tematiski, redzam, ka sadalījums ir līdzīgs kā "Latvju dainās", arī šeit lielāko proporciju aizņem dziesmas, kas saistītas ar cilvēka mūža ritumu, jo īpaši – ģimenes dibināšanu (skat. 4. attēlu).

Detalizētāk apskatot kāzu dziesmas, redzam, ka atrodams plašs dziesmu klāsts – sākot ar izdevām, līgavas vešanu, beidzot ar naudas mešanu, novada raudzīšanu, atvadām. Nodaļu īpatsvars kopumā kāzu dziesmu pūrā līdzīgs kā "Latvju dainās", izņemot mičošanas nodaļu, kas ir tikai nedaudz lielāka. Tā šķietami kompensē dziesmas, kas pavadījušas dāvanu dalīšanas procesu un līdzīgi kā Bergmaņa kompilācijās arī "Palcmariešu dziesmu krājumā" nav atrodamas. Lai gan apjomā līdzīga kā "Latvju dainās", aizņemot aptuveni 30 % no kāzu dziesmām, atšķirīga ir apdziedāšanās dziesmu struktūra. Līdzīgi kā "Pirmajā latviešu epigrammu krājumā" iztrūkst kāzu viesu savstarpējās apdziedāšanās, dodot vairāk vietas poētiskām apcerēm par līgavu un līgavaini.

Mazāka nekā "Latvju dainās" ir nodaļa, kas veltīta bērnu dienām. No 19 iekļautajām 12 attiecināmas uz posmu īsi pēc dzimšanas un darbībām, lai nodrošinātu bērnam laimīgu, veiksmīgu dzīvi. Šīs dziesmas ir vispārīgas, vēlējuma formā, tikai caur saturu ļaujot apjaust saistību ar krustabu ieražām. Piemēram, "Nr. 186. Vēl', Laimīt, man mūžiņ, / Vēl' liepā ābelē, / Kā liepiņas man' uzaugtu, / Kā ābeles noziedēt." (Palcmariešu dziesmu krājums: 29) Savukārt lielāka nekā "Latvju dainās" ir nodaļa, kas attiecināma uz nāvi un bērēm. Jāpiezīmē, ka šīs dziesmas, izņemot trīs, ir vispārīgāka satura, saistāmas ar darbībām bērēs, jo īpaši kapos – zārka vešanu, līķa rakšanu u. tml. Piemēram, "Nr. 410. Kur tie bij sveši ļaudis / Smilšaiņām kājiņām. / Voi jūs manu bālelīn' / Smiltiņām apbērat?" (Palcmariešu dziesmu krājums: 63)

Būtiski lielāks ir "Palcmariešu dziesmu krājumā" iekļauto dziesmu skaits, kas saistīts ar cilvēka darbu saimnieciskajā ziņā un dažādiem arodiem. Pirmkārt, norādāms, ka Vārs ir veidojis atsevišķas nodaļas "Lauka dziesmas", "Dravinieku dziesmas", "Talku dziesmas". Jo īpaši pēdējās divās minētajās nodaļās iekļautie teksti tematiski un funkcionāli precīzi atspoguļo darbu dravā vai attiecīgi – talkas laikā. Nedaudz vispārīgāka, iekļaujot arī, piemēram, jauniešu sadzīves, bērnu dienu u. c. nodaļu dziesmas, veidota "Lauka dziesmu" nodaļa. Jāpiezīmē, ka šie iekļautajās dziesmās iespējams saņemt kādus dabas elementus. Piemēram, "Nr. 29. Pili tautu tīrumi / Zemu, resnu ūzoliņ; / Pie ta visu zemaka / Noņems manu vainadzīņ." (Palcmariešu dziesmu krājums: 7)

"Palcmariešu dziesmu krājumā" atrodams tikai viens teksts no gadskārtu ieražām, tā ir dziesma no Jāņu dziesmu cikla: "Nr. 261. Es pakāru zelta jostu / Ūzoliņa zariņā, / Kad tā krite skanedam / Pa zariņu zariņiem." (Palcmariešu dziesmu krājums: 41) Krājumā iztrūkst dziesmu ar mitoloģisku saturu. Laima, Māra ir pieminētas dziesmās, kas saistāmas ar godu rituāliem, bet nav nevienas dziesmas ar Pērkonu, Saules

meitām, Dieva dēliem u. tml. mitoloģisku tēlu darbošanos. Līdzīgi kā iepriekš aprakstītajos krājumos arī šajā nav t. s. nerātno dziesmu.

Datu analīze

Krājumu savstarpējais salīdzinājums un dziesmu īpatsvars pa tematiski funkcionālajām grupām ļauj spriest par krājumu vākšanas apstākļiem. Proti, tie varētu norādīt uz dzīves situācijām, kurās mācītājiem (un arī svešautiešiem) bijusi pieeja latviešu ieražām un rituāliem, vēl vairāk – viņi bijuši to dalībnieki. Tas vedina domāt, ka tautasdziesmas pierakstītas "lauka" situācijā, ne intervijā.

Ņemot vērā baznīcas 17.–19. gs. realizētās administratīvās funkcijas iedzīvotāju uzskaitē (dzimšanas, laulības un miršanas reģistrācija), mūža godi kā analogs notikums, kas "reģistrē" notikumu latviešu sabiedrības apziņā, potenciāli iezīmējas kā viena no kultūru "satikšanās vietām".

Atbilstoši cilvēka mūža ritam pirmās apskatīsim dziesmas, kas saistītas ar kristībām un rituāliem, kas piederīgi bērna nākšanai pasaulē, vārda došanai un uzņemšanai ģimenē (sabiedrībā). Bērna gaidīšanas un dzimšanas tautasdziesmu iztrūkumu krājumos varētu saistīt ar sadzīves organizāciju: bērna dzimšanas procesā pat vīra un citu piederīgo dalība nebija vēlama (Greble 1956a). Tādējādi mācītājam, svešautietim, vīrietim, dziesmas nebija pieejamas. Gadījumi, kad mācītājs apmeklējis draudzi, pārbaudot pātaru zināšanas vai lasītprasmi, braucis mirējam sniegt pēdējo vakarēdienu u. tml., pavēra iespēju pierakstīt tautasdziesmas, kas attiecināmas uz bērnu audzināšanu un mācīšanu. Kā norādīts iepriekš, šo dziesmu īpatsvars krājumos ir mazāks nekā "Latvju dainās". Atšķirīga ir Bergmaņa kompilācija "Otrais latviešu epigrammu un gudrību krājums", kur dziesmu daudzums saistāms ar mērķtiecīgu garo dziesmu iekļaušanu. Proti, bērnu rotaļu un mācību/audzināšanas dziesmas atrodamas lielā skaitā. Še gan jāpiezīmē dziesmu daudzfunkcionālā daba: rotaļas kā izklaide varēja tikt izmantotas atbilstošā brīdī dažādos svētkos, godos.

Citādi ir ar kristībām – šie godi ir bijuši vietējā vācu virsslāņa "interesu lokā". Par to liecina 17. un 18. gs. baznīcu vizitāciju dokumenti, dažādi izdotie likumi, piemēram, aizliedzot pagāniskos rituālus, nosakot kristību termiņus, nodevas u. tml., bet vienlaikus nespējot nodrošināt šo prasību izpildi un izpildes kontroli. Dažādi izņēmumi radīja priekšnoteikumus, ka bērna reģistrāciju veica mācītājs, bet kristības varēja veikt arī vecmāte, skolotājs, pērminderis (Strods 1970; Adamovičs 1933: 449–451). Tautasdziesmas liecina, ka baznīcas ietekme uz kristību ieražām ir bijusi ārēja, uzspiestas formas izpausme, kas nav spējusi skart ne pašu ieražu un attiecīgo dziesmu iekšējo saturu, ne arī to melodikas elementus. To saturs nav atkarīgs no baznīcas, ir svešs tās ceremonijām (Vītoliņš 1971). Varam secināt, ka kristībās mācītājs varēja nepiedalīties, tā paverot iespējas ceremonijai atkāpties no baznīcas noteiktās kristību

kārtības un saglabāt savu pagānisko vai sinkrētisko dabu. Savukārt mazais kristību dziesmu īpatsvars tautasdziesmu krājumos var būt saistīts ar mācītāju ierobežotu pieeju kristību godiem.

Ģimenes dibināšana ir otrs dzīves posms, kas radis plašu atainojumu tautasdziesmās, un tā ir iezīmīga pirmo tautasdziesmu krājumu kontekstā. Pirmos rīkojumus datējot jau ar 15. gs., baznīca centusies institucionalizēt laulību, ierobežojot un izskaužot tradicionālās prakses, proti, nosakot pienākumu laulāties baznīcā, aizliedzot praktizēt līgavas zagšanu, ierobežojot maksimālo kāzu ilgumu, dāvanas, dzīru apjomu u. c. Pētījumi arī rāda, ka pilnībā latviešu praktizētos kāzu rituālus izskaust nav izdevies, tā vietā veidojušās sinkrētiskas darbības (Straubergs 1995: 131, 138–140; Strods 1970: 98–100; Johansons 1975: 360–367). Ģimenes dibināšana, t. sk. kāzas, ir viens no brīžiem, kurā konkurēja un saskārās latviešu tradicionālās kultūras un politiskās, ekonomiskās elites intereses. No mācītāju sagatavotajiem kāzu aprakstiem, ziņojumiem Virskonsistorijai u. c. varam spriest, ka atsevišķi mācītāji bijuši klātesoši arī otrā pusē – latviešu tradicionālajā kāzu norisē¹².

Kāzu dziesmu repertuāra lielais īpatsvars vācbaltiešu vāktajos tautasdziesmu krājumos ir loģisks – kāzu dziesmu cikls ir lielākais arī starp “Latvju dainu” nodaļām. lemesls atšķirīgajam dziesmu īpatsvaram dalījumā pēc to funkcijas, iespējams, meklējams tajā, vai un cik ilgi mācītājs piedalījies kāzu godos. Šādā skatījumā šķiet loģiski, ka krājumos iztrūkst dziesmu, kas aptver kāzu gatavošanās procesu, piemēram, līgavas ģērbšanu vai viesu aicināšanu. Ja dziesmu esību uzlūkojam par apliecinājumu mācītāja dalībai, tad Vārs bijis klātesošs visā kāzu godu procesā, sākot ar līgavas izdevām, kāzu braucienu, sagaidīšanu līgavaiņa mājās līdz pat kāzu mielastam, mičošanai un kāzu nobeigumam. Viena līdz piecas dziesmas no katras šīs kāzu norises daļas “Palcmariēšu dziesmu krājumā” ļauj līdzīgi kā “Latvju dainās” sekot kāzu godu norisei.

Analizējot Bergmaņa sakompilētos krājumus pēc iesūtītājiem, redzam, ka lielākā daļa no “Pirmā latviešu epigrammu krājuma” kāzu dziesmām ir paša Rūjienas mācītāja un Rubenes mācītāja Kristofa Hardera iegūtas. Šo dziesmu tematika un funkcijas vairāk saistītas ar norisēm līgavaiņa mājā, nedaudz skarot arī kāzu braucienu, piemēram, pūra pārvešanu, kas varēja tikt izpildītas arī atbraukšanas laikā. Tādējādi, iespējams, dzīrēs līgavaiņa namā piedalījās abi mācītāji, kam iemesli meklējami kāzu norises reģionālajā specifikā vai attiecībās ar draudzi.

“Palcmariēšu dziesmu krājumā” skaitliski būtiski neizceldamās, abos Bergmaņa kompilētajos krājumos lielākā daļa no kāzu cikla ir dzīru dziesmas, precīzāk – tādas,

---

12 No krājumu tapšanā iesaistītajiem atzīmējami Palsmanes mācītājs Vārs, Rubenes mācītājs Harders un Rūjienas mācītājs Bergmanis, kuru komentāri un ziņojumi devuši detaļas par kāzu norisi, piemēram, 1784. gadā sniedzot ziņas ķeizarienei Katrīnai II (LU AB R 4494: 307–492; Švābe 1958).

kurās minēta dzeršana. Ja skatām to plašākā kontekstā, tad dzeršanas un ēšanas ieražas ir elements, kas veido atšķirību "mēs un citi" (*self vs. otherness*) koloniālajā naratīvā un ir pieskaitāms vienam no stereotipiem (Loomba 2005: 60). Pret dzeršanu, īpaši izceļot kāzas kā lielāko dzīrošanas laiku, vērsas arī luterāņu baznīcas Virskonsistorija, jau 1671. gadā izdodot rīkojumu, ar kuru centās ierobežot kāzu svinības "no pārāk lielas izšķērdības un plītēšanas". 1748. gada ģenerālvizitācijas dokumenti gan norāda uz neveiksmīgu rīkojuma īstenošanu un nepieciešamību turpināt ierobežot dzīrošanu kāzās (Adamovičs 1933: 483–486). Tādējādi Bergmaņa krājumos iekļauto dzīru dziesmu daudzums varētu būt saistīts ar tautasdziesmu vācēju – svešautiešu – stereotipiem: ja dzeršana raksturo latviešu zemnieku, tad to vajadzētu paust arī latviešu kultūrai. No otras puses – dzīres noritēja pie galda, tādējādi fiziskie apstākļi varētu būt priekšnoteikums, lai vieglāk un vairāk fiksētu tieši šīs dziesmas.

Atsaucoties uz etnomuzikologa Jēkaba Vītoliņa tēzi, ka visspēcīgākā apdziedāšanās notika tieši mielasta laikā (Vītoliņš 1968: 20), t. i., sēžot pie galda, fizisko apstākļu ietekme varētu arī izskaidrot apdziedāšanās dziesmu pārstāvēniecību visos krājumos. Vienlaikus gan vērojams, ka apdziedāšanās dziesmas lielākoties vērstas uz līgavu un līgavaini, salīdzinoši maz ietverot tekstus no kāzu viesu savstarpējās apdziedāšanās. Zinot, ka apdziedāšanās dziesmas kā nepiedienīgas izpelnījušās vislielāko nosodījumu vācbaltiešu mācītāju acīs¹³, iespējams, kāzu ļaudis bijuši piesardzīgāki un saudzīgāki dziesmu izvēlē. Tas arī izskaidro t. s. nerātno dziesmu neesību krājumos.

Atsevišķi aplūkojot dzīru (dzeršanai veltītās) un apdziedāšanās dziesmas, kā arī "Latvju dainās" neuzņemtās dziesmas, kas iesūtītas no Rencēniem, un apzinoties, ka dziesmām iespējamas dažādas izpildīšanas situācijas, iespējams, šie teksti pierakstīti krogā.

Sekojojot kāzu rituālu secībai, atšķirībā no Bergmaņa kompilācijām mičošanas, guldināšanas, malu ziedošanas¹⁴ un kāzu noslēgumu pavadītājas dziesmas atrodamas tikai "Palmariēšu dziesmu krājumā", tādējādi vēlreiz vedinot domāt par mācītāja klātbūtni visu kāzu godu laikā.

Bēres kā mūža noslēdzēji godi ir trešā ceremonija, kur "satiekas" baznīcas un tradicionālās kultūras intereses, tādēļ šīs dziesmas varētu sagaidīt krājumos. Tomēr Bergmaņa "Pirmajā latviešu epigrammu krājumā" bērū dziesmas divas vien, otrajā – viena. Turklāt to saturā vairāk apcerēta nāves tematika, nevis runāts par rituālu,

---

13 Skat. vairāk Straubergs 1995: 191–192; Johansons 1975: 363; Vītoliņš 1968 u. c.

14 Kāzu otrajā dienā līgava apstaigā visas svarīgākās vietas saimniecībā, izvietojot dvieļus, cimdus, zeķes u. tml., īpaši godinot lietas un vietas, kas nozīmīgas sieviešu darbos. Ar šīm darbībām jaunā sieva centās iegūt izdošanos, veiksmi jaunajā dzīvesvietā (Straubergs 1995: 262).

piemēram, "Nr. 80. Grūti pūš līgaviņa, / Uz rociņu gulēdama. / Vai tā bija paredzējsi, / Ka es ilgi nedzīvošu?" (Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte 1807: 30) Pretējais vērojams "Palcmariešu dziesmu krājumā", kurā iekļautās bērnu dziesmas īpatsvarā ir vairāk nekā "Latvju dainās". Ja jāņem vērā, ka saturiski un funkcionāli iekļautās dziesmas attiecināmas uz izvadīšanas brīdi kapos, pieļaujams, ka šī ir liecība kristīgo un tradicionālās kultūras ieražu saplūšanai. Iespējams, šī ir mācītāja pieļauta atkāpe no izpildāmās kristīgās ceremonijas un repertuāra Palsmanes apkārtnē, kurpretī Rūjienā vai citās tautasdziesmu pierakstīšanas vietās šādu atkāpju un/vai ieražu pielāgošanās nebija. Tiklab iespējams, ka dziesmu daudzums skaidrojams ar Vāra dalību bērnu mielastā, turpretī citās draudzēs kādu iemeslu pēc mācītāji izvadīšanas maltītē nepiedalījās.

Kā iepriekš datu aprakstā minēts, maz dziesmu krājumos atrodams no gadskārtu ieražām. Iespējams, tas saistīts ar šo svētku norisi zemnieku sētās un institucionālo neieinteresētību. Proti, gadskārtu svētki ir ideoloģiski atšķirīgi, bet bez ekonomiskām sekām atšķirībā no cilvēka mūža norisēm, kas ietekmēja darba spēka pieejamību muižā, baznīcas saņemto nodevu apjomu u. tml. Tādējādi vairāk tika kontrolēta nozīmīgāko cilvēka mūža brīžu atzīmēšana. Vienlaikus zīmīgas ir Bergmaņa kompilētajā "Pirmajā latviešu epigrammu krājumā" iekļautās kungu aplīgošanas dziesmas. Šīs dziesmas varētu uzskatīt par liecību mācītāja klātbūtnei savas draudzes svētkos muižā. Jāņu svinībās, atsaucoties uz dokumentālām liecībām, 18. gs. dažādās iesaistes pakāpēs piedalījušies ne vien latvieši, bet arī vācbaltieši (Johansons 1975: 356–359). Vienlaikus dziesmu pielāgošana izpildīšanai muižā uzlūkojama par piemēru starpkultūru sakaru liecībām, kur elites kultūras pārstāvji iekļauti/iekļāvušies "zemākās" zemnieku kultūras norisēs.

Līdzīga proporcija, bet lielāka nekā "Latvju dainās" visos krājumos ir dziesmām par dažādiem darbiem saimniecībā. Lielākoties tās ir dziesmas, kas attiecas uz lauksaimniecību, darbu laukā, druvā. Jādomā, arī šo dziesmu īpatsvaram iemesli meklējami sadzīves organizācijā. Proti, mācītājs dzīvoja pastorātā, kas ietvēra gan dzīvojamās un saimniecības ēkas, gan arī zemi, tā līdzinoties nelielām kroņa vai privātmuižām. Pastorāta īpašumā līdzīgi kā privātmuižās ietilpa arī zemes apstrādātāji – zemnieki (Zilgalvis 1999: 7–8). Tā kā lauki atradās salīdzinoši netālu, bet darbus tajos varēja veikt dziesmas pavādībā (Barons 1894: XXIII), mācītājiem bija vajadzīgie priekšnoteikumi, kas ļāva piekļūt konkrētajām tautasdziesmām. Protams, nav izslēdzams arī, ka dziesmas pierakstītas draudzes apmeklējumu laikā. Komentējot iepriekš minētos datus par nodaļu "Lauku dziesmas" Vāra savāktajā krājumā un dabas metaforu dziesmu iekļaušanu tajā, iemesls var būt vienas un tās pašas dziesmas izpildīšana dažādās norisēs. Izmantojot asociatīvo virknēšanas paņēmieni, dziesmas pievienotas pēc atslēgas vārda, piemēram, vainags, gredzens, ozols u. tml., proti, veidojot

nodaļu no laukā dzirdētām dziesmām, mācītājs ir netišām fiksējis šādu praksi. Vienlaikus nav izslēdzama arī formāla pieeja dziesmu kārtojuma. Trešo skaidrojumu varam saistīt ar iepriekšminēto koloniālo stereotipu ietekmi: proti, latviešu zemnieks ir strādīgs dabas bērns¹⁵, tam jārod atspoguļojums arī viņa kultūrā, dziesmās.

Kā minēts šī raksta ievadā, krājumi ir izdoti, apzinoties tautasdziesmu senumu un vēlmi tās saglabāt. Tomēr krājumos publicētā satura kvalitāte vedina domāt par atšķirīgām pieejām. Vāra "Palcmariešu dziesmu krājuma" dziesmas vai to ekvivalenti pilnībā atrodami "Latvju dainās", t. i., krājums uzskatāms par klasisko latviešu tautasdziesmu publikāciju jeb (nosacīti) precīzu mutvārdu tradīcijas atveidu rakstos. Mērķtiecīgā jebkādu garāku dziesmu iekļaušana, šķietamie centieni publicēt pēc iespējas vairāk to, ko dzied latvieši, pasniedzot tās kā "senatnes dziesmas" Bergmaņa kompilācijās, rada jautājumu par feikloru¹⁶. Diemžēl pieejamās liecības par krājumu tapšanu neļauj viennozīmīgi atbildēt, vai pierakstītāji un vēlāk arī izdevējs šādi rīkojušies apzināti, vai rīcība ir laikmeta izpratnes noteikta.

Te der atgādināt, ka 18. gs. 60. gados līdzīgi rīkojies skotu rakstnieks Džeimss Makfersons (*Macpherson*, 1736–1796), publicējot balāžu krājumu "Ozianna dzejojumi" (*The Poems of Ossian*). Proti, labojot, papildinot un pievienojot balādēm savu dzeju, bet krājumu uzdodot par senu tautas garīgo mantojumu (Dundes 1985: 7–8).

Noslēgums

Pirmie publicētie latviešu tautasdziesmu un ziņģu krājumi drukāti ar vienu uzdevumu, tomēr tajos iekļauto tekstu pierakstīšanas mērķi bijuši atšķirīgi. "Pirmā latviešu epigrammu krājuma" un "Palcmariešu dziesmu krājuma" mērķis ir krāt, pierakstīt "citādo". Turpretī "Otrais latviešu epigrammu un gudrību krājums" krāts, jau zinot un izdabājot skotu antikvāra Džeimisona vajadzībām un interesei, primāri cenšoties iegūt tekstus pēc formālas – garuma – pazīmes. Atšķirīgie vākumu mērķi sarežģī krājumu salīdzināšanu.

Krājumos iekļauto tekstu īpatsvars ļauj spriest par vācbaltiešu mācītāju pārstāvētās koloniālās kultūras un latviešu tradicionālās kultūras "satikšanās vietām". Šīs vietas ir sociālekonomisko interešu noteiktas: mūža godi, kas tradicionālajā kultūrā iezīmē cilvēka statusa maiņu sabiedrībā, pārvaldnieku acīs iezīmē izmaiņas potenciālajā pieejamajā darba spēkā, nodevu apjomos u. tml. Šīs intereses radīja

---

15 Plašāk par latviešu zemnieka tēla konstruēšanu sk. Daija 2013: 32–40, arī Plath 2011: 105–206.

16 Folkloristu Ričarda Dorsona un Alana Dandesa izpratnē feikloru (*fakelore*) raksturo mutvārdu tekstu "pielabošana, safabricēšana, viltošana, manipulācija, kas atrodama kopā ar dažādu versiju kombinēšanu un saliktu tekstu veidošanu, informantu datu falsifikāciju, mutvārdu tekstu pārrakstīšanu, izskaistināšanu un uzlabošanu un literāro standartu piemērošanu mutvārdu materiāliem". Citēts no: Anttonen, Forselles, Salmi-Niklander 2018: 7.

priekšnoteikumus mācītāju pieejai tautasdziesmām. Vienlaikus pierakstītājiem ir atšķirīga izpratne par to, kas ir tautasdziesma, cik plaši, precīzi tā pierakstāma. Jādomā, to lielā mērā noteikusi katra individuāla mācītāja un draudzes attiecību dinamika, kā arī zināšanas un izpratne par latviešu praktizētajām ieražām. Pierakstīto tautasdziesmu īpatsvars tematiski funkcionālajās grupās, kā arī krājumos iestrādātās nodaļas vedina domāt arī par koloniālo stereotipu klātbūtni.

Lai gan lielākoties teorētiskajā literatūrā vairāk tiek runāts par koloniālās kultūras dominanci, kultūrpārnesi, tomēr atsevišķi tautasdziesmu krājumu teksti ir liecība par nelielu, bet pretēju ietekmi – piemēram, kungu apdziedāšanu Jāņu svinībās.

Kopumā pirmie latviešu tautasdziesmu krājumi iekļaujas sava laikmeta modernitātē, līdzīgi kā Rietumeiropā cenšoties dokumentēt gaistošo tautas garamantu pūru.

Avotu un izmantotās literatūras saraksts

LU AB R, 1131. fonds, 1177. sarakste starp F. D. Vāru un G. Bergmani.

LU AB R, 4494. fonds, J. K. Broces manuskripts "Livonica", XVI sēj.

Erste Sammlung Lettischer Sinngedichte. Red. G. Bergmann. Ruien, 1807.

Latvju Dainas. Red. K. Barons. 1.–6. sēj. St. Pēterburga, Jelgava, 1894–1915.

Palcmariešu dziesmu krājums. Red. F. D. Vārs. Ruien, [1807].

Zweite Sammlung Lettischer Sinn- oder Stegreifsgedichte. Red. G. Bergmann. Ruien, 1808.

Adamovičs, Ludvigs (1933). *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710–1740.*

Rīga: Ģenerālkomisija Latvijas vidusskolu skolotāju kooperatīvā.

Anttonen, Pertti; Forselles, Cecilia; Salmi-Niklander, Kirsti (2018). Introduction: Oral Tradition and Book Culture. *Studia Fennica Folkloristica*, No. 24, pp. 7–18.

Anttonen, Pertti (2005). *Tradition through Modernity: Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship.* *Studia Fennica.* Helsinki: Finnish Literature Society. DOI: <http://dx.doi.org/10.21435/sff.15>.

Arājs, Kārlis (1985). *Krišjānis Barons un "Latvju dainas".* Rīga: Zinātne.

Barons, Krišjānis (red.) [bez dat.]. *Latvju dainas.* 1.–6. sēj. St. Pēterburga, Jelgava.

Bērziņš, Ludvigs (2007). *Greznas dziesmas.* Rīga: Zinātne.

Biezais, Haralds (1961). Dziesmu krājējs F. D. Vārs un viņa krājums. Biezais, H. (red.). *Palcmariešu dziesmu krājums.* Upsala: Senatne, 3.–6. lpp.

Birznieks, Ilmārs. (1992). Robert Jamieson: a Scottish Folklorist in Riga. *Journal of Baltic Studies*, No. 23(1), pp. 17–22.

Bula, Dace (2000). *Dziedātājtauta.* Rīga: Zinātne.

- Bula, Dace (2005). Johans Gotfrīds Herders un tautas dzejas interpretācijas Latvijā. *Herders Rīgā*. Rakstu krājums. Rīga: Rīgas Doma evaņģēliski luteriskā draudze, 7.–19. lpp.
- Büttner, Georg Ludvig Friedrich (1844). Vorwort. *Latviešu ļaužu dziesmas un ziņģes*. Jelgava: Stefenhāgens un dēls, pp. III–X.
- Ceļavārdi dziesmai (1979). *Latviešu tautasdziesmas, 1. sēj.* Rīga: Zinātne, pp. V–XXI.
- Daija, Pauls (2013). *Apģaismība un kultūrpārnesē. Latviešu laicīgās literatūras tapšana*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts.
- Dundes, Alan (1980). Who are the folk? *Interpreting Folklore*. Bloomington: Indiana University Press, pp. 1–19.
- Dundes, Alan. (1985). Nationalistic Inferiority Complexes and the Fabrication of Fakelore: A Reconsideration of Ossian, the Kinder- und Hausmärchen, the Kalevala, and Paul Bunyan. *Journal of Folklore Research*, No. 22(1), pp. 5–18. Available: <http://www.jstor.org/stable/3814466>.
- Greble, Vilma (1956a). Dziesmas par bērna dzimšanu. *Latviešu tautas dziesmas. Izlase. II sēj.* Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 93.–101. lpp.
- Greble, Vilma (1956b). Dziesmas par bērnu kopšanu, audzināšanu un mācīšanu. *Latviešu tautas dziesmas. Izlase. II sēj.* Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 185.–196. lpp.
- Grīnbergs, Juris (1961). Mācītāja Vāra pēcslava. *Laika Mēnešraksts*, Nr. 6, 187.–189. lpp.
- Grīnbergs, Juris (1967). *Der Beitrage von Pastor Friedrich Daniel Wahr zur Lettischen Volksliedekunde*. Bonn: Baltisches Forschungsinstitut.
- Grudule, Māra (2018). Vācbaltieši Latvijas un Eiropas kultūrā. *Latvija un latvieši 1. sēj.* Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 718.–746. lpp.
- Grudule, Māra (2019). Kultūru migrācija un latviešu agrīnā literatūra: par vācu, zviedru, poļu un dažu citu tautu literatūras tulkojumiem un ietekmēm latviešu literatūrā. Rožkalne, A. (red.). *Latvija: kultūru migrācija*. Rīga: LU Akadēmiskais apģads, 512.–542. lpp.
- Herder, Johann Gotfried [bez dat.]. Von Ähnlichkeit der mittlern englischen und deutschen Dichtkunst, nebst Verschiednem, das daraus folget. *Sturm und Drang. Bd. 1*. München, Erstdruck in: Deutsches Museum (Leipzig), pp. 320–330. Available: <http://www.zeno.org/Literatur/M/Herder,+Johann+Gottfried/Theoretische+Schriften/Von+Ähnlichkeit+der+mittlern+englischen+und+deutschen+Dichtkunst+...>
- Jensens, Kurts Villads (2019). Skandināvijas, Ziemeļvācijas un Livonijas kristianizācija, 1000.–1300. gads. *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums: Latvijas simtgades jubilejai veltītā konferenču cikla "Valsts pirms valsts" otrās konferences rakstu krājums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 42.–61. lpp.
- Johansons, Andrejs (1975). *Latvijas kultūras vēsture 1710–1800*. Stokholma: Daugava.
- Loomba, Ania (2005). *Situating Colonial and Postcolonial Studies*. 2nd ed. Routledge.
- Misāns, Ilģvars (2019). Rietumu modelis un iezemieši. Lībieši un topošie latvieši viduslaiku Livonijā. *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums: Latvijas simtgades jubilejai veltītā konferenču cikla "Valsts pirms valsts" otrās konferences rakstu krājums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 106.–126. lpp.
- Paškeviča, Beata (2017). Latviešu tautasdziesmu teksti, to pierakstītāji un sūtītāji J. G. Herderam "Tautasdziesmu" izdevuma vajadzībām. Bičevskis, R. (red.). *Vienotība un atšķirība: Johana Gotfrīda Herdera filozofija*. Rīga: FSI, 273.–334. lpp.

- Perle-Sīle, Ginta [2024]. The First Folk Song Collections: People, Influences, and the Attitudes Behind Them. *Studia Fennica*. Forthcoming.
- Pērle-Sīle, Ginta (2018). Palsmanes mācītāja Frīdriha Daniela Vāra sabiedriskā, literārā un folkloristiskā darbība 18./19. gs. mijas kontekstā. *Letonica*, Nr. 37, 38.–50. lpp.
- Pērle-Sīle, Ginta (2021). Jauna slota tīri slauka jeb muižnieka Bernharda Magnusa fon Vulfa tiesas prāva pret mācītāju Frīdrihu Danielu Vāru. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*, Nr. 26(2), 122.–136. lpp.
- Pērle-Sīle, Ginta (2023). Ievads. *Latviešu tautasdziesmas, 12. sēj.* Rīga: Zinātne, 5.–17. lpp.
- Plath, Ulrike (2011). *Esten und Deutsche in den Provinzen Russlands*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Pratt, Maria Louise (2008). *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. 2nd ed. Routledge.
- Red. kol. (1979). Ceļavārdi dziesmai. Kokare, Elza (zin. vad.). *Latviešu tautasdziesmas*. 1. sēj. Rīga: Zinātne, V–XXI lpp.
- Rudzītis, Jānis (1964). Krišjāņa Barona darbs. *Archīvs. Kārļa Zariņa piemiņai un daiņoloģijai veltīti raksti, IV*, 35.–78. lpp.
- Rudzītis, Jāzeps (1988). A. Pumpura "Lāčplēsis". *A. Pumpurs "Lāčplēsis"*. Rīga: Zinātne, 7.–137. lpp.
- Stender, Gotthard Friedrich (1761). *Neue vollständigere lettische Grammatik, nebst einem hinlänglichen Lexico, wie auch einigen Gedichten*. 1st ed. Braunschweig: Fürstliche Grossen Waisenhaus.
- Stenders, Gothards Frīdrihs (2015). *Latviešu gramatika*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts.
- Straubergs, Kārlis (1995). *Pār deviņi novadiņi*. Rīga: Zinātne.
- Strods, Heinrihs (1970). Latviešu zemnieku 17. gs. dzīves veida un tradīciju apskats. *Arheoloģija un etnogrāfija: apcerējumi par Latvijas iedzīvotāju darba un sadzīves tradīciju vēsturi, IX*, 89.–112. lpp.
- Švābe, Arveds (1958). *Kāda mācītāja dzīve*. Stokholma: Daugava.
- Vīksna, Māra (1995). Tautasdziesma un tā sauktā ziņģe. *Latvijas Vēstnesis*, 22.06.
- Vītoliņš, Jēkabs (1968). Kāzu dziesmas. *Latviešu tautas mūzika: kāzu dziesmas*. Rīga: Zinātne, 7.–25. lpp.
- Vītoliņš, Jēkabs (1971). Radību un kristību dziesmas. *Bērnu dziesmu cikls. Bēru dziesmas*, 11.–16. lpp.
- Wahr, Friedrich Daniel [bez dat.]. *Palcmariēšu dziesmu krājums*. Rūjiena: G. Bergmaņa rokas spiestuve.
- Wischmann, Johann (1697). *Der unteutsche Opitz oder kurze Anleitung zur lettischen Dichtkunst*. Georg Mathias Möller.
- Zilgalvis, Jānis (1999). Pastorāts Latvijā. Arhitektūra un kultūrvēsturiskās norises. *Materiāli par literatūru, folkloru, mākslu un arhitektūru*. Rīga: Zinātne, 7.–52. lpp.